

В О В Е Д

1. Предмет на трудот

Водата како незаменлив, редок и повредлив природен ресурс за живот и работа на човекот, како економска категорија и фактор за развoтoк на стопанството и општеството во целина, на одреден степен на развoтoк на производните сили во разните историски услови нема еднакво значење. Оттука произлегува дека е неопходно потребно да се пристапи кон истражување на релевантните елементи кои го определуваат правниот статус и режим на користење на водите затоа што правното регулирање е само функција на економската природа и намена на водите. На овој начин, би се создале услови за утврдување и толкување на причинско-последичните врски помеѓу разгледуваните појави и можните решенија кои би го подобрувале натамошниот развoтoк на дејностите со водите.

При изучувањето на предметните прашања, економско-правните аспекти на водите, тргнуваме од претпоставката дека правниот статус и режим на користење на водите, се само израз на основните принципи на општествено-економските односи во водостопанството, но сето тоа треба да се гледа како единствена и кохерентна целина. Во разгледувањето на предметните прашања, тргнуваме од утврдување на надворешните, статусните карактеристики на водните добра (јавни води, општа употреба и приватни води) за да можеме претходно да обезбедиме сигурен концепциски пристап и патоказ кон натамошното и подлабоко истражување на суштината на односите кои се воспоставуваат во областа на водостопанството. За ваков концепт се определивме, затоа што од малиот број на теоретски трудови од областа на водите неможевме да ги добиеме основните правци на изучување на начелните економски и правни прашања кои се поставуваат на овој план, било затоа што тие трудови се само критичка дескрипција и анализа на општиот режи на водите, или затоа што во нив фрагментарно се

обработувани поедини прашања, независно од другите со кои се меѓусебно условени.

На така поставената задача може да се пристапи само на основа на широко утврдените теоретски претпоставки што се резултат на претходните истражувања.

Гледан панорамски, трудот е поделен на четири дела. Предмет во трудот во првиот дел е економското и правното значење на водите како природно богатство.

Водите се природно богатство или по прецизно одредено, се дел од природното богатство што според научната теорија го сочинуваат покрај водите и земјиштето, шумите и рудното богатство.

Водите како дел од природното богатство, за економијата можат да бидат суровина, предмет за работа, средство за работа и готов финален производ. За правните науки водите како дел од природното богатство се добра од општ интерес и општа употреба чии носители на правата врз водите се одредени според функциите и намената што ја вршат водите, а не според волјата на носителот на правата на сопственост што е карактеристика за другите субјекти носители на права на сопственост на други предмети. Поедноставно речено, водите се специфични добра за правните науки и имаат специфичности во остварување на правата врз водите. Во зависност од функциите и намената, правниот статус и режим на водите е различен (води со правен статус од општ интерес, посебен интерес, општа употреба и води со права на сопственост). Од тој контекст, посебно внимание посветено е на прашањето: Како е можно од една река или езеро каде постојано дотекува и истекува вода како природно богатство да се идентификува економски и правно делот кој е за задоволување на производниот процес со учество на водите како суровина, средство за работа, стока и т.н. односно да се идентификуваат водите што се со правен статус-општ интерес, посебен интерес, општа употреба или се за посебно користење.

Современото општество за разлика од претходните општества мора да ги стави водите под своја власт и да ги одреди функциите и намената на секој вид и подвид на вода, односно да ги задоволи потребите на секој корисник на водите било како општа употреба, посебно користење и јавен интерес. Правните односи кои настануваат по повод на водите се сведуваат на нивно непосредно економско користење.

Сите води ги сврзуваат извесни општи карактеристики но меѓу нив постојат и одредени разлики. Секој вид на вода има свои специфики во користењето и употребата што зависи од видот и намената на водите.

Конзистентните промени кои започнаа во сите сегменти на економскиот и правниот систем предизвикани од новите уставни промени во РМ, не можат да го променат економското и правното значење на водите, како неопходен фактор за производство и живот на човекот. Промените не можат да ги променат и функциите и намената на водите. Според тоа, водите се тие кои го одредуваат своето место и значење во економскиот и правниот систем а не обратно во политичкиот систем да го одредуваат местото и значењето на водите. При расправата за овие прашања ќе изложиме и поедини специфични решенија, условени од одредни природни карактеристики на водите и правно-историски прилики.

Во вториот дел ќе ги претставиме резултатите од истражувањата на водите како економска категорија нивната, условеност за потребите на стопанството и општеството во целина, како и за сите интензивни и разновидни современи барања за користење на водата како ограничен природен ресурс. Ќе ги изложиме битните карактеристики на развитокот на односите спрема водите и водостопанството, развитокот и меѓусебниот однос на тие институции во поедини земји и региони во светот. Во нашите размислувања ќе дадеме соодветни теоретски објаснувања на одредени решенија во процесот на развојот, како и

трендот на развојот на водостопанството, според специфичните природни и социо-економски услови. Водата е основен услов и ограничувачки фактор за општествениот развој и битен фактор за производството потребно за човекот. Таа е индикатор за степенот на развиеност на едно стопанство и држава во целина. Денес во светот за одредување на степенот на развиеност на државата се цени и елементот, потрошена вода по единица, производ односно количина на потрошена вода дневно, по жител и единица производ во стопанството. Во доменот на користење на водите како природен ресурс кај нас целосно е застарено и во колизија е со освремениот начин на користење

Натуралистичкото сваќање според кое користењето на водите како своевидно добро не подлежи на економските принципи и законитости на стоковото производство, пазарниот промет и стоковно-паричните односи. Денес целиот процес на стопанисување во светот има стоков карактер, па таков печат носи и областа на водостопанството. Долго време се водеше дискусија за тоа дали има или нема стоков карактер користењето на водите во одделни дејности. Дефинитивно е завршена и самата пракса потврдува дека секое користење на водите или во било која дејност со нив има присуство на пари, цена, пазар и останатите карактеристики на стоковното производство.

Се покажа во пракса, дека ни најстрогото планирање на користењето во областа на водите, дури и кај водите од јавен интерес, не го истиснува докрај стоковното обележје, туку само го стеснува и до максимални граници го ограничува развојот и дејството на економските закони. Во таква констелација на општествената структура, кога целото производство има стоков карактер, илузорно е да настојуваме, водата како природен ресурс ја гледаме и сметаме надвор од рамките на стоковно-паричните односи, како неекономска категорија. Затоа, тежиштето на нашето испитување е на специфичноста на водите и водите како вредносен предмет. Секое користење се заснива на одредени трошоци кои ги теретат производните цени на финалните продукти.

Обработено е во овој дел прашањето кога водата станува стока. Дали само кога ќе се издвои од својата природна средина и ќе прекине натамошната физичка врска со неа, заради потреби на трети лица или кога таа содржи изменети природни особини потребни за одреден произведен процес или е финален производ.

Водата како стока има своја цена. Но кои видови води можат да бидат стоки е понуден одговор во овој дел на трудот.

Во натамошните изложувања понуден е одговор-модел дали придонесите и надоместокот се доволни извори на приходи за несметано користење на водите и обезбедување на нови количини на квалитетна вода.

Ја истакнуваме посебната опасност од неочекувано високо дејство на движење на цената на водите во однос на другите продукти, доколку брзо се внесуваат во сите дејности со водите економски елементи во процесот на водостопанисување. Водите се повеќе се бараат а од друга страна имаме нееквивалентни економски односи. Значи, постои економска нелогичност.

Во третиот дел на почетокот на расправата дадена е анализа на причините и последиците и нивната врска помеѓу развојот на системот на општо и посебно користење на водите во зависност од правниот статус и режими на користење на водите. Во тој контекст ќе се разгледаат прашањата кои се однесуваат на правниот статус и режим на водите во некои држави од Европа и Америка, со цел да се добијат повеќе параметри од значење за одредување на правната природа на водите во нашата Република. Републиката според важечките законски решенија го одредува правниот статус и режимот на користење на водите односно се појавува во улога на чувар на утврдениот режим. Во натамошните излагања ќе ги анализираме релевантните аспекти на прашањата кои се однесуваат на носител на правата на сопственост на водите. Дали сите

видови води се во државна сопственост, или има води и во друга форма на сопственост и кои се тие води?

Во овој дел обработени се прашањата кои се однесуваат на карактерот на актот за давање на права на посебно користење, а особено на дефиницијата и елементите на институтот посебно користење на водата и концесија на природното водно богатство, како би се создале услови за одредување на карактерот на овие институти.

Во последниот наслов на овој дел предмет на расправа е правниот статус и режим на водостопанските објекти; ќе биде изложена споредбена анализа во некои европски држави и Америка за нас значајна за одредување на правниот карактер на овие објекти. Современиот развој на водостопанството подразбира и организирано вршење на водостопанските дејности и јасно дефинирани субјекти како носители на права врз водите.

Организационата поставеност на водостопанството е предмет на анализа во последниот-четврти дел. Изложен е општ преглед на историскиот развој од ослободувањето до 1994 год. на организацијата на водостопанството; утврдена е шемата на организација; даден е преглед во споредбеното право; така да тежиштето на испитувањето е дадено во субјектите, содржината и карактерот на управувањето, користењето и располагањето со водите.

Обработена е функцијата на државата во управување со водите, како и положбата на водостопанските претпријатија.

Во натамошните излагања понуден е модел на организација на водостопанството во Република Македонија.